

Govor sela Bošnjaci

Bertić, Martina

Undergraduate thesis / Završni rad

2014

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:288020>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-28**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Preddiplomski studij: Hrvatski jezik i književnost – Engleski jezik i književnost

Martina Bertić

Govor sela Bošnjaci

Završni rad

prof. dr. sc. Loretana Farkaš

Osijek, rujan 2014.

SAŽETAK

U ovome radu opisane su jezične osobine govora Bošnjaka, sela smještenoga nekoliko kilometara jugoistočno od Županje. Ovaj se govor ubraja u govore slavnskoga dijalekta ili šokačke govore, preciznije u istočnopolavsku grupu posavskoga govora, jedne od triju podvrsta ili poddijalekata slavnskoga dijalekta. S obzirom da su govori slavnskoga dijalekta sve više izloženi promjenama zbog različitih utjecaja (mediji, obrazovanje govornika i dr.), stare su jezične osobine čuvane uglavnom samo u starijih stanovnika koji su cijeli svoj život proveli u selu. Cilj je ovoga rada zabilježiti osobine slavnskoga dijalekta očuvane u izvornom govoru sela Bošnjaci. Na temelju fonološke, morfološke i leksičke analize snimljenih materijala uočeno je da se u govoru Bošnjaka čuva zavnuti naglasak (akut), mnoge stare riječi (poglavito turcizmi i germanizmi), nekoliko riječi šćakavskoga izgovora, ikavsko-jekavski refleks jata, nepostojanje glasa h i druge osobine slavnskoga dijalekta.

Ključne riječi: *šćakavsko narječje, slavnski dijalekt, posavski govor*

Sadržaj

1. Uvod	3
2. Štokavsko narječje i slavonski dijalekt	3
3. Govor sela Bošnjaci	10
3.1. Općina Bošnjaci	10
3.2. Fonologija	11
3.2.1. Naglasak	11
3.2.2. Odras jata	12
3.2.3. Fonološke osobitosti	12
3.3. Morfologija	14
3.4. Leksik	16
3.4.1. Popis bošnjačkih izraza	16
4. Zaključak	19
5. Popis literature	20
6. Prilozi	21
6.1. Transkripcije zvučnih zapisa	21
6.1.1. Ana Jelić rođ. Jakšić (1942.)	21
6.1.2. Marija Leaković rođ. Bertić (1956.)	22

1. Uvod

U ovome seminarskom radu bit će prikazan govor sela Bošnjaci kroz nekoliko jezičnih razina – fonološku, morfološku i leksičku. Opis se temelji na vlastitome istraživanju i osobno prikupljenim podacima prije svega snimljenim iskazom kazivačica Ane Jelić (rođ. Jakšić, 1942. godine) i Marije Leaković (rođ. Bertić 1956. godine). Kolenić (1998: 101) definira slavonski dijalekt kao naziv za hrvatske staroštokavske govore što su smješteni u slavonskoj Posavini, u srednjem istočnom dijelu Slavonije, u hrvatskom dijelu Baranje, te u nekim mjestima izvan granica Republike Hrvatske. Nalazeći se u istočnoj Slavoniji, selo Bošnjaci geografski pripada prostoru u kojem se govori slavonskim dijalektom štokavskoga narječja.

Polazišne tvrdnje koje će se dokazivati, uz opis ostalih, značajki dijalekta, jesu pripadnost bošnjačkoga govora posavskomu poddijalektu slavonskoga dijalekta štokavskoga narječja kroz čuvanje zavinutoga naglaska i različit (ikavsko-jekavski) odraz jata, za koji i Josip Lisac u svojoj *Hrvatskoj dijalektologiji 1* navodi sljedeće: „Kao što smo već rekli, u središnjoj Slavoniji između posavskoga i podravskoga dijalekatnoga tipa danas se u velikom broju mjesta govori (i)jekavskim novoštokavskim dijalektom“ (Lisac, 2002: 32). Bit će prikazan dio bogatoga korpusa čuvane riječi, divšana, kroz lekseme i frazeme tipične za ovo selo. U nekoliko redaka bit će također predstavljeno samo selo i njegovi običaji kroz prošlost pa sve do današnjih, modernih dana.

2. Štokavsko narječje i slavonski dijalekt

Klasifikacija govora Bošnjaka izvršena je prema podjeli Josipa Lisca koji navodi tri kriterija klasifikacije štokavskog narječja unutar kojih je izvedena daljnja podjela:

1. stupanj razvoja akcentuacije (odnosno je li akcentuacija novoštokavska ili nije)
2. refleksi jata (ikavski, ijekavski, ekavski)
3. šćakavizam/štakavizam (šć, št i žd u nekim riječima).

Štokavsko se narječje prema tim kriterijima dijeli na šest dijalekata:

1. slavonski dijalekt ili nenovoštokavski arhaični šćakavski,
2. zapadni ili novoštokavski ikavski,
3. istočnohercegovačko-krajiški ili (i)jekavski novoštokavski,
4. istočnobosanski ili nenovoštokavski (i)jekavski šćakavski,
5. zetsko-južnosandžački ili nenovoštokavski (i)jekavski,
6. šumadijsko-vojvođanski ili novoštokavski ekavski dijalekt.

Po kriteriju refleksa jata tri su dijalekta (i)jekavska:

1. istočno-hercegovački krajiški, odnosno istočnohercegovački, odnosno po jezičnim kriterijima (i)jekavski novoštokavski
2. istočnobosanski nenovoštokavski (i)jekavski šćakavski
3. zetsko-južnosandžački ili nenovoštokavski (i)jekavski

Jedan je dijalekt ekavski: šumadijsko-vojvođanski ili novoštokavski ekavski, jedan je dijalekt ikavski: zapadni dijalekt ili novoštokavski ikavski, a jedan s različitim refleksima jata: slavonski ili nenovoštokavski arhaični šćakavski (kojemu pripada i govor Bošnjaka).

Najvažniji, akcenatski kriterij, dijeli dijalekte štokavskoga narječja na:

1. novoštokavske dijalekte (istočno-hercegovačko krajiški, šumadijsko-vojvođanski i zapadni)

1. nenovoštokavske dijalekte (svi ostali).

Posljednji kriterij, suglasnički, razvrstava dijalekte štokavskoga narječja na:

1. šćakavski (zetsko-južnosandžački, šumadijsko-vojvođanski, kosovsko-resavski i istočnohercegovačko-krajiški)

2. šćakavski (slavonski, istočnobosanski)
3. dijelom šćakavski, dijelom šćakavski (zapadni).

Od triju hrvatskih narječja štokavsko narječje zauzima najveći prostor. Njime se govori približno u polovici naselja u Hrvatskoj, u cijeloj Bosni i Hercegovini, Crnoj Gori te na sjeverozapadu Srbije, pa i na područjima Italije (Molise), Austrije (Gradišće), Mađarske i Rumunjske (Rekaš) (Lisac, 2002: 15). Osnovne su značajke svih govora štokavskoga narječja, uz neka odstupanja u pojedinim govorima, sljedeće:

1. *što* ili *šta* kao zamjenička riječ,
2. razlikovanje dvaju kratkih naglasaka (uzlazni i silazni),
3. sačuvane nenaglašene dužine,
4. refleks stražnjega nazala i samoglasnoga *l* je *u*,
5. inicijalna skupina *v* + slabi poluglas daje *u-*, npr. *unuk*,
6. *šwa* prelazi u *a*,
7. *čr-* prelazi u *cr-*,
8. promjena *-l* na kraju riječi u *o* ili *a*,

9. praslavensko *dj* prelazi u *đ*,
10. promjena *cr* u *tr* u riječi *trešnja*,
11. *jt* i *jd* prelaze u *ć* i *đ*, npr. *poći*, *pođem*,
12. tzv. novo jotovanje dentalnih i labijalnih suglasnika,
13. nastavak *-a* u G mn. imenica muškoga i ženskoga roda,
14. nepostojanje fonema *h*,
15. nastavak *-u* u L jd. imenica muškoga i srednjega roda, npr. *u gradu*,
16. umetak *-ov/-ev-* u množini većine imenica muškoga roda,
17. izjednačenje D, L i I množine imenica,
18. čuvanje nastavka *-og(a)* u G i A jednine muškoga i srednjega roda zamjeničko-pridjevske deklinacije, npr. *drugoga*,
19. čuvanje aorista,
20. sačuvano samoglasno *r*,
21. znatan broj turcizama.

Slavonski je dijalekt, kako ga definira Kolenić (1997: 101), naziv za hrvatske staroštokavske govore u Slavoniji i Baranji koji se po nekim svojim osobinama razlikuju od ostalih štokavskih govora. U narodu su govori slavonskoga dijalekta poznati i kao tzv. šokački govori. Slavonskim dijalektom govori se uglavnom u Slavoniji, dok su značajke slavonskoga dijalekta djelomično sačuvali i Hrvati u Rekašu u Rumunjskoj i Gradišćanski Hrvati u Austriji. Njime većinom govore samo Hrvati. Slavonski je dijalekt podijeljen na dvije zone: posavsku i podravsku.

Posavskoj zoni pripada područje od Mačkovca na Savi, oko Nove Gradiške sve do Velike, kutjevačko područje, područje od Šušnjevaca pokraj Slavonskoga Broda do Gorjana kod Đakova, od Bogdanovaca na sjeveroistoku do Račinovaca na jugoistoku. Južna je granica posavskoga govora rijeka Sava (osim Orašja gdje je također zastupljen slavonski dijalekt). Podravskoj zoni pripadaju govori od Vaške (okolica Virovitice) do Osijeka, područje Podgorača, Bokšića i Šaptinovaca, Erduta te Aljmaša (Kolenić 1997: 101-117).

U svom radu *Klasifikacija slavonskih govora* Sekereš (1967: 137) dijeli slavonski dijalekt na tri poddijalekta – posavski, podravski i južnobaranjski poddijalekt te nastavlja podjelu tih poddijalekata na sljedeće skupine govora i govore:

1. posavski poddijalekt dijeli na zapadnposavsku skupinu govora, srednjoposavski govor i istočnposavsku skupinu govora; zapadnposavsku skupinu govora dalje dijeli na stupničko-kapelski i požeško-kutjevački govor; srednjoposavski govor podudara se

- s područjem ikavsko-jekavske zamjene jata; istočnoposavsku skupinu govora dijeli dalje na dva govora: vrbansko-otočki i mikanovačko-ceranski govor;
2. podravski poddijalekt dijeli na zapadnopodravsku skupinu govora i istočnopodravski govor; u zapadnopodravsku skupinu govora pripada područje podravskoga poddijalekta zapadno od Donjeg Miholjca, a u nju ubraja dva osnovna govora: čađavičko-sopjanski i turanovačko-rušanski govor;
 3. južnobaranjski poddijalekt dijeli na dva govora: podravski i podunavski.

Lisac dijeli slavonski dijalekt na tri poddijalekta:

1. posavski,
2. podravski,
3. baranjsko-bački.

Posavski poddijalekt karakteriziraju mnoge razlike u naglascima, refleksu jata i šćakavizmu među pojedinim govorima.

Podravski poddijalekt Lisac dodatno dijeli na zapadni i istočni tip koji se razlikuju prema naglasku. U zapadnom dijelu podravskoga poddijalekta prevladavaju akut i kratkouzlazni naglasak (*nârod, sèlo*), a u istočnom dugouzlazni i kratkosilazni naglasak (*nârod, sêlo*).

Baranjsko-bački poddijalekt karakteriziraju govori koji se razlikuju po različitom refleksu jata i šćakavizmu. Baranjski su govori uglavnom ikavsko-ekavski, a bački govori ikavski. Baranjski su govori šćakavski, a bački i šćakavski i štakavski. (2003: 40)

Važna je značajka slavonskoga dijalekta, prema Liscu (2003: 34), njegov naglasni sustav koji karakterizira starina i čuvanje akuta. Prema Kolenić (1997: 102) svi govori koji na području Slavonije, Baranje i bosanske Posavine imaju akut pripadaju govorima slavonskoga dijalekta.

S obzirom na naglasni sustav govore slavonskoga dijalekta može se podijeliti na sljedeće skupine:

1. stara hrvatska akcentuacija – ima tri stara naglaska na svim starim mjestima, to su primjerice *nosîli, divôjka, kazîvô*;
2. novija hrvatska akcentuacija s uporabom zavirutoga naglaska koju ima većina slavonskoga dijalekta; primjerice: *òtac, vodê, râdnik, sačûvam, rûka, kazîvô*;

3. u manjem broju govora povremeno se rabi zavnuti naglasak, ali se ista riječ može čuti i sa zavnutim i nekim drugim naglaskom, primjerice *rādnik* i *rādnik*.
4. Iločka skupina govora koja ima stariji dvonaglasni sustav (*vol̄io, onē*), sustav s poluprenesenom silinom (*iz Lovasa*), četveronaglasni sustav (*òrasa, Mára*).

U većini je govora danas akut gotovo izgubljen i prevladava novoštokavska akcentuacija. (Kolenić 1997: 102)

Važna je značajka slavonskoga vokalizma i različit refleks jata. Osnovno je obilježje slavonskoga dijalekta, prema Kolenić (1997: 104-106) da nema ijekavski odraz jata. Prema refleksu jata govori slavonskoga dijalekta mogu biti:

1. ikavski – i dugi i kratki jat daju *i*, primjerice: *mliko, dite, tisto, sīdit*;
2. ekavski – i dugi i kratki jat daju *e*, ali se ekavski odraz jata javlja i u nastavcima, primjerice u komparativu pridjeva *te* u dativu i lokativu jednine ženskoga roda, primjerice: *vréme, cēla, dèvojka, novēji, ženè, u sobè*;
3. ikavsko-jekavski – dugi jat daje *i*, a kratki jat daje *je*, primjerice: *dite, līp, cīna, djèca, dječāk*;
4. ikavsko-ekavski – dugi jat daje *i*, a kratki *e*, primjerice: *dite, svīt, dēca, pēvat*;
5. govori u kojima se čuva jat – jat je ostao neizmijenjen, odnosno izgovara se kao malo zatvoreno *e*, a u izgovoru se čuje i prizvuk glasa *i* koji može pri površnijem slušanju ostati i nezamijećen, primjerice: *rēć, dīetè, dēitè*.

Slijedi kratki pregled značajnih karakteristika slavonskoga dijalekta koje pronalazimo i u govoru sela Bošnjaci:

Šćakavizam

Slavonski je dijalekt šćakavski, ali se danas šćakavizam sve više gubi u slavonskim govorima. Št dominira u nizu sela na krajnjem jugoistoku dijalekta, gdje se nalaze i toponimi *Štitar* i *Gradište*.

Umekšavanje glasova l i n

Suglasnici *l* i *n* ponekad ispred samoglasnika *i* prelaze u *lj* i *nj*, primjerice u riječima *mòljit*, *uklònjit*.

L na kraju sloga

Završno *-l* prelazi u *-o*, osim u selima zapadne Posavine gdje se to *-l* čuva, primjerice *dâl*, *plël* (Magića Mala, Siče). Čuvanje neizmjenjenog *-l* u nekim govorima predstavlja vrlo značajan arhaizam, primjerice i u riječi *kìsel*. Očuvanje suglasnika *-l* nije isto u svim gramatičkim kategorijama, kao što je već rečeno, završno je *-l* najmanje očuvano u muškom rodu glagolskog pridjeva radnog.

Nepostojanje glasa h

Suglasnik *h* izgubljen je u govorima slavonskoga dijalekta. Ponekad se suglasnik *h* mijenja suglasnicima *v*, *j* ili *k*, primjerice *sûv*, *òrej* (=òrah, Dušnok), *zaktívaju* (=zahtijévaju, Bački Monoštor).

Izgovor glasova č i ć, dž i đ

Za slavonski dijalekt značajan je i izgovor glasova *č* i *ć* te *dž* i *đ*. Oni se ne izgovaraju jednako na cijelom području slavonskoga dijalekta. Prema toj se osobini slavonski govori mogu podijeliti na:

1. skupinu u kojoj se izgovara *ć* za *č* i *ć* te *đ* za *dž* i *đ* – toj skupini pripadaju govori u jugoistočnom dijelu Slavonije koji izgovaraju, primjerice, *prícamo*, *kòlāć*, *đèp*;
2. skupinu u kojoj se izgovara *č* za *č* i *ć* te *dž* za *dž* i *đ* – u toj se skupini suglasnici *č* i *ć* izgovaraju kao umekšano *č*, a *đ* i *dž* kao umekšano *dž*, primjerice *kùča*, *nāči*, *mlādži*;
3. skupinu koja razlikuje *č* i *ć* te *dž* i *đ*.

Disimilacija

Kada se zajedno nađu *mn*, dolazi do disimilacije ili razjednačivanja, primjerice: *mlògi*, *gúvno*, *távnica*.

Dativ i lokativ jednine imenica ženskoga roda

Dativ i lokativ jednine imenica e-vrste u središnjoj Posavini ima nastavak *-e*, primjerice *ženè*. Za imenicama e-vrste povode se često i imenice ženskoga roda i-vrste, primjerice *po nòće*.

Instrumental jednine imenica i-vrste

Najčešći je gramatički morfem u instrumentalu jednine imenica ženskoga roda i-vrste *-om*, primjerice *pamećōm*. Mali broj primjera ima gramatički morfem *-jom*, primjerice *ričjōm*.

Gramatički morfem u genitivu množine

U genitivu množine imenica ženskoga roda očuvan je ništični gramatički morfem, primjerice *žēn*, ali se češće upotrebljava nastavak *-a*, primjerice *žéna*. Čest je i gramatički morfem *-i*, osobito uz imena mjesta, primjerice: *iz Vínkovci*, *iz Nímci*.

Dativ, lokativ i instrumental množine imenica

U dativu množine imenica a-vrste nalaze se gramatički morfemi *-om*, *-em*, primjerice: *k'rmkōm*, *konjēm*, a u dativu imenica e-vrste *-am*, primjerice: *snajâm*.

U lokativu i instrumentalu množine govori slavonskoga dijalekta obično imaju gramatički morfem *-i*, primjerice: *nà volī*, *s kōnjī*.

Komparativ pridjeva

Pridjevi na *-či*, *-ži*, *-ši* i *-ri* u komparativu dolaze kao primjerice *jáčji*, *těžji*, *všji*, *gòrji*. U Podravini se često upotrebljava nastavak *-eji* u komparativima, primjerice *mudrèji*. Neki pridjevi koji u hrvatskom standardnom jeziku imaju komparativ na *-i* u slavonskom dijalektu imaju nastavak *-iji*, primjerice *biljji*, *crniji*.

Infinitiv

Infinitiv glagola većinom je krnj, osim oko Valpova gdje je zabilježeno primjerice *dōjti*, *prīči*. U infinitivnoj osnovi glagola druge vrste obično se govori *-ni-* umjesto *-nu-*, primjerice: *krénit(i)* (= *krénuti*).

Imperfekt se ne upotrebljava u slavonskom dijalektu, a aorist je rijedak.

Nastavak za treće lice množine prezenta

Nastavak za treće lice množine prezenta razlikuje se po područjima. Po toj se razlici govori slavonskoga dijalekta mogu podijeliti u tri skupine:

1. govori koji u 3. osobi množine prezenta imaju nastavak *-iju* ili *-eju* – glagoli koji u 1. o. jd. prezenta imaju nastavke *-im* ili *-em* u ovoj skupini govora u 3. o. mn. prezenta imaju nastavke *-iju* ili *-eju*, primjerice: *trāžēju*, *misleju*, *nòsiju*, *kràdeju*, *prèdeju*;

2. govori koji u 3. o. mn. prezenta imaju nastavak *-aje* (ili *-ae*) – to su govori u istočnome dijelu posavskoga govora te govori oko Požege koji govore primjerice: *odupìrae, ìgraje se*;
3. govori koji imaju nastavak *-u* u 3. o. mn. prezenta – obuhvaćaju veći dio slavonskoga dijalekta, primjerice: *klěčũ, iskrivũ*. (Kolenić, 1997: 111)

Glagolski pridjev trpni

Nastavak za glagolski pridjev trpni glagola osme vrste najčešće je *-it, -ita, -ito*, primjerice *nõsit, posãdito*.

Skлонidba hipokorističnih imena muškoga roda

Dvosložna imena muškoga roda sklanjaju se po sklonidbi imenica e-vrste, primjerice *Ívo–Íve–Ívi*. Pridjevi koji se tvore od tih imena obično se tvore tvorbenim nastavkom *-in*, primjerice *Pávin, Ívin*.

Pridjevne zamjenice i pridjevi na -akav

Pridjevne zamjenice i pridjevi koji završavaju na *-akav* u slavonskom dijalektu imaju nastavak *-aki*, primjerice *svãkaki, tãki*.

3. Govor sela Bošnjaci

3.1. Općina Bošnjaci

Općina Bošnjaci smještena je između rijeke Save i šume Spačve u južnome dijelu Vukovarsko-srijemske županije. Prvi se puta spominje 1476. godine i to kao cjelina od desetak naselja povezanih *ušoravanjem*. Od tada pa do kraja 19. stoljeća Bošnjačani su branili svoju rodnu grudu od Turaka i Mađara u svojstvu *graničara*. Važan je datum za općinu 22. svibnja 1897. godine kada su održani prosvjedi protiv nametnutoga kandidata za Hrvatski sabor, a kojega su Bošnjačani trebali prisilno odabrati. U sukobu je stradalo devet mještana, a ranjeno njih oko stotinu. Danas se 22. svibnja slavi kao *Dan općine Bošnjaci*, a nemili se događaj naziva *Krvavim bošnjačkim izborima*. U Domovinskome je ratu sudjelovalo oko 360 Bošnjačana, od kojih je bilo mnogo ranjenih, a sedmero poginulih. Što se tiče samoga broja stanovništva, prema popisu iz 2011. godine ukupno su upisane 4.242 osobe, a stanovnika je

bilo 3.869. Deset godina ranije bila su upisana 4.653 stanovnika, prema nacionalnoj pripadnosti 4.592 ili 98.69 % Hrvata, 13 Albanaca, 13 Srba, 2 Bošnjaka, 1 Slovak, 1 Poljak, 12 ostalih, 13 neopredijeljenih i 6 stanovnika nepoznate nacionalne pripadnosti. Gledano sa strane gospodarskog potencijala, općina dobro stoji i sve se više razvija, ali i dalje postoji osjećaj da je taj potencijal nedovoljno iskorišten. Ta se situacija iz dana u dan popravlja. Pad se pamti oko propasti *Županjske banke*, no osnovana poduzetnička zona obećavajući je pokazatelj napretka. Brojni su proizvodni pogoni, poljoprivredna obiteljska gospodarstva i stočarske i poljoprivredne zadruge (*Ruris OPG Domaćinović, OPG Perakić, OPG Šarčević, OPG Lenić, OPG Modić, Ragusa* i druga društva). Uređena su mnoga izletišta i šetnice uz *Spačvanski bazen*, a nedavno je otvoren i *Šumarski muzej*, jedan od najbolje uređenih muzeja ove vrste u ovome dijelu Europe. Brojne organizacije brinu o tradiciji, ručnome radu, šokačkoj pjesmi, glumi i plesu, a sportski klubovi privlače mlade i zadržavaju ih u selu. Trenira se i druži uz nogomet, rukomet, tae-kwon-do, šah, lov i ribolov. Domaći turniri pridonose tomu da se dobar glas o Bošnjacima daleko čuje.

3.2. Fonologija

3.2.1. Naglasak

Govoreći o posavskome govoru, Stjepan Ivšić kao osnovni kriterij navodi osobiti naglasak. On tvrdi: „Posavskim govorom zovem ja čitav niz govora u Slav. i Donjoj Bos. Posavini, gdje se nalazi osobit akcent ~“. Možemo reći da svi govori koji na području Slavonije, Baranje, bosanske Posavine imaju taj naglasak pripadaju govorima slavonskoga dijalekta. (Kolenić, 1998: 102) Bošnjački govor pripada govorima koji imaju noviju hrvatsku akcentuaciju s uporabom zavirutoga naglaska pa možemo reći da se radi o peteronaglasnome sustavu (četiri standardna naglaska i akut). Neki su od primjera zavirutoga naglaska iz zvučnih zapisa sljedeći: prezent glagola *trčati* u 1. licu množine, *trčimo*; treće lice jednine prezenta glagola *zarkavati, zafrkāje*; glagolski pridjev radni u trećem licu množine od *poludjeti, polūdile*; u pridjevu *makedōnski*; u nominativu imenica *pūt* i *dućān* i zamjenica *jā, tī, mī, vī*. Kratkosilazni naglasak nalazi se u riječima *prīsvečaj; igrālište; subōta*; a kratkouzlazni u 1. licu množine prezenta glagola *raspremiti, rasprēmimo*; trećem licu jednine prezenta zanižekanoga glagola *moći, ne može*; množini glagolskoga pridjeva radnog *porūšili*; jednini glagolskoga pridjeva *voljēla*; nominativu posvojne zamjenice *njegōva*. Dugosilazni nalazimo u riječima *zārući; sūnce; Zāgreb; jedanājst; crnogōrski*; genitivu jednine imenice

škola, iz škôle; u glagolskome pridjevu radnom srednjega roda jednine pomoćnoga glagola *biti, bilo*; i u množini pridjeva *sam, sâmi*; a dugouzlazni u infinitivu *čúvat* i u glagolskome pridjevu radnom ženskog roda jednine, *živila*.

Iz transkripcije zvučnog zapisa kazivačice Marije Leaković vidimo da se aktivno u svakodnevnome govoru koristi svih pet naglasaka, pogotovo stari akut. Bošnjački se govor po ovome naglasku razlikuje od govora nekih od naseljenih mjesta u svom okruženju:

I tē krāve kroz šūmu bežū, letū, mājko Bōža, jā za krāvama revēm. Revēm, ne mōgu stić krāve, a kiša me ũguši, ũguši me kiša. Dōšla koljēbi, krāve u koljēbu uletīle u ōkol, jā dōšla, znāš tī slīpsala, umrīću. I nīšta, kiša stāla, sūnce zāšlo, sūnce sīnilo (Kào da nī nīšta bilo!) i ōpet krāvama, nīsu se najēle. I ōpet krāvama i čūvaj tūda ōkolo koljēbe, īspod šūme, do Marijānčevi i tāko tām vām i nātrag [...]

3.2.2. Odras jata

Odras je jata ikavsko-jekavski u bošnjačkome govoru. Zamjena dugoga i kratkoga jata očituje se prema pravilu da dugi jat daje *i*: *criva, lipo, dite, nedilja, priko, živila, prispivale, mliko*; a kratki jat daje *je*: *voljeo, ponedjeljak, nedjelja*. Česte su varijacije u izgovoru Bošnjačana pa tako imamo ujednačeno korištenje inačica *mlijeko* i *mliko, crijeva* i *criva, ponedjeljak* i *ponediljak, nedjelja* i *nedilja*. U vrlo malom omjeru ima i ekavice – primjer iz zvučnog zapisa kazivačice Ane Jelić je *celo* (u sintagmi *celo vrime*). Zanimljivi su primjeri ikavice poput glagolskoga pridjeva radnog u ženskome rodu jednine *poludila* od *poludjela* gdje se *je* smjenjuje sa *i*; zatim glagolski pridjev radni ženskoga roda u množini *pripale (se)* od *prepale (se)* gdje se *e* smjenjuje sa *i*. Isto tako, u primjeru *priko* gdje se *ije* iz *prijeko* smjenjuje sa *i*, a obrnut je slučaj s imenicom *koljeba* od standardne *koliba*. U nesvršenom prezentu glagola *ići idem, ideš, ide, idemo, idete, idu* od *idete, ideš, ide, idemo, idete, idu* smjenjuje se *e* sa *je* i *d* i *j* se stapaju pa dolazi do glasovne promjene jotacije.

3.2.3. Fonološke osobitosti

Šćakavizam – Iako u zvučnom zapisu nemamo puno primjera za šćakavizam, Josip Lisac (2003: 33) govori da je slavonski dijalekt u pravilu šćakavski, a u istočnoj se zoni javljaju i štakavizmi. Primjer je glagol *istjerati* – *iščerat*, i još jedan iz zapisa – *ispušća* od *ispušta*.

Umekšavanje glasova n i l – Događa se pridodavanjem glasa *j* pri izgovoru nekih riječi sa *n* i *l*, uglavnom neodređenih zamjenica tvorenim predmetkom *ne*: *njeko, nekako, njegdi, njekud, nekad, reklja*, no i te promjene često izostaju. (Lisac, 2003: 34) Kod govornika bošnjačkoga govora podjednako se često čuju umekšane i neumekšane inačice.

Gubljenje glasa h – Ova je promjena učestala, a pogotovo kada se *h* izostavlja s početka riječi (imenice *asura* ili *ambar*; prezent pomoćnoga glagola *htjeti*: *oću, oćeš, oće, oćemo, oćete, oće*; kao i glagolski pridjev radni: *tio, tila, tilo, tili, tile, tila*). Izostavljanje se događa i na nepočetnom slogu (*njiovo, otranjivale, kujna, uvatit*), a najčešće se to događa na kraju riječi (*odma* (od *odmah*), *stra* (od *strah*), *ti* (pokazna zamjenica *taj* u genitivu množine) te genitiv množine za sve ostale zamjenice i pridjeve poput *nji, svi, mlađi, stariji, svakaki*). Na mjesto glasa *h* može doći neki drugi glas pa se čuje *kruv* (*kruh*) i *kuvat* (*kuhati*).

Krajnje i u infinitivu – Možemo reći da se ova promjena provodi u pravilu te su svi infinitivi (i na *-ti* i na *-ći*) izgovoreni bez krajnjega glasa *-i*: *doć, metnit, pravit, raspredit, naložit, šurit, nosit, ženit, stić, ugušit*.

L na kraju sloga – U većine glagolskih pridjeva radnih glas *l* na kraju riječi prelazi u *o* koje se steže s prethodnim vokalom: *mogo, ošo, pozno*. Primjer gdje se ova promjena ne događa imenica je *pepeo* – glas *l* ostaje nepromijenjen (*pepel*) i također njezina izvedenica *pepelnjak*.

Gubljenje vokala o – Ovu promjenu nalazimo kod mnogih zamjeničko-pridjevnih izraza: *vud* (*ovdje*), *nud* (*ondje*), *ni* (*oni*), *vi* (*ovi*), *voga* (*ovoga*), *vu* (*ovu*), *vo* (*ovo*), *nako* (*onako*), *na* (*ona*), *noga* (*onoga*).

Izgovor glasova č i ć, dž i đ – Prema podjeli govora po izgovoru glasova *č, ć* i *dž, đ* govor Bošnjaka pripada trećoj kategoriji jer većina govornika razlikuje *č* i *ć*, *dž* i *đ*. Rijetki izgovaraju srednji glas između *č* i *ć* te između *dž* i *đ*.

Sažimanje – Vrlo često dolazi do sažimanja riječi, vjerojatno radi lakšeg i bržeg izgovora: *ni* (od 3. l. jd. prezenta glagola *biti* – *nije*), *ujtru* (uz standardni oblik *ujutro*), *ko* (od *kao*, gotovo uvijek pri korištenju ovog priloga), *moš* (od *možeš*). Već su prethodno spomenuti

primjeri zamjениčko-pridjevnikh izraza kod kojih se događa i gubljenje početnog vokala i sažimanje (*vud, nud, tam, vam, tud*).

Redukcija zanaglasnikh vokala – Radi lakšeg izgovora izostavljaju se vokali u broju *četr* (*četiri*) i u zamjenicama *kolko* (*koliko*), *noľko* (*onoliko*), *volko* (*ovoliko*). Treba opet naglasiti da se u bošnjačkome govoru ravnopravno upotrebljavaju reducirani i nereducirani oblici.

Zamjena p i f – Nevezano za zvučne zapise, događa se u primjeru *frusluk* (od *prsluk*).

Epentetsko l – Zabilježeno u opisu narodne nošnje, za *podstuknju* se kaže *dolnja suknja*. Kod primjera *raspremljat* od nesvršenog glagola *raspremati* bilježimo epentezu i umekšavanje nakon epenteze.

3.3. Morfologija

Slijedi pregled vrsta riječi koje imaju u opisanome govoru različite oblike od standardnih.

Glagoli

Infinitiv

Osim već navedene pojave izostavljanja krajnjega *i* događaju se promjene, tj. zamjena vokala i unutar same riječi. Gotovo se u pravilu *-nuti* zamjenjuje sa *-nit*: *metnuti* se koristi kao *metit, metnit, kleknuti* kao *kleknit, pomaknuti* kao *pomaknit, sinuti* kao *sinit*.

Prezent

Pri opisu prezenta reprezentativni su uzorci *oću, počme, izumira, stavu, zafrkaje, ni i mož*. U većini slučajeva dolazi do gubljenja početnoga *h* (cijela deklinacija i ostali oblici glagola *htjeti* – *oću, tjela, tio*). Glas *n* zamijenjen je sa *m* (*počme*, treće lice jednine), nastavak *-e* za treće lice jednine mijenja se u *-a* (*izumira*, treće lice jednine), nastavak *-e* za treće lice množine mijenja se u *-u* (*stavu, skitu, upalu, raspravu*). Poseban je slučaj s trećim licem jednine glagola *zafrkavati* – *zafrkaje* gdje se nastavak *-va* zamijenio nastavkom *-je*. Sažeti oblici vidljivi su u *ni* koje se u ovom obliku izrazito često pojavljuje; te *moš* (od *možeš*) za drugo lice jednine.

Perfekt

Zbog sažetog oblika prezenta pomoćnoga glagola *biti* u prezentu koji je sastavni dio složenoga glagolskog vremena perfekta kako u standardnom jeziku, tako i u bošnjačkom govoru, to glagolsko vrijeme izgleda ovako: *ni mogo, ni bilo, ni imala*. Gotovo prema pravilu, glagolski se pridjev radni steže: *išo* (od *išao*), *došo* (od *došao*) i slično.

Glagolski pridjev radni

Za glagolski pridjev radni karakteristična je zamjena *l* sa *o*, izrazito česta promjena (*zno, imo, mogo*). Također, u primjeru *napravio* vidljivo je umekšavanje, tj. zamjena glasa *v* radi lakšega izgovora (od *napravio*).

Imperativ

Zapovjedni način, tj. zabrana ostvaruje se pomoću *neka* i krnjeg infinitiva za drugo lice jednine i množine, što se razlikuje od standarda: *neka dirat* (2. l. jd.), *nekate dirat* (2. l. mn.). Također, gubi se krajnje *j*: *popi* (od *popij*).

Glagolski pridjev trpni

Za bošnjački je govor karakterističan glagolski pridjev trpni tvoren na *-t* umjesto na *-n*, kako je u standardnome jeziku. Popratne glasovne promjene već su opisane u fonološkom opisu govora: *napravite* (od *napravljene*), *pogazita* (od *pogažena*), *pokosita* (od *pokošena*) *popravite* (od *popravljene*).

Imenice

Skлонidba imenica važan je indikator da se radi o posebnome govoru i doprinosi zaključku da ovaj govor i ovaj poddijalekt (posavski) pripadaju štokavštini i da čuvaju njezino najstarije stanje. Primjeri su za genitiv množine *iz crijevo* umjesto *iz crijeva*, za instrumental jednine *mašćom kruva* umjesto *kruh s masti*, za instrumental množine *s konji* umjesto *s konjima*, za genitiv jednine *iz Županja* umjesto *iz Županje*, za lokativ jednine *u Bošnjaka* umjesto *u Bošnjacima*. Neke su imenice promijenile rod: *zaruci* umjesto *zaruke*. Imenice i-vrste u nominativu množine i akuzativu množine imaju nastavak *-e*: *pospremljat stvare*. Kaže se *u soknija* umjesto *u soknama* u lokativu množine. Lokativ množine imenica e-vrste često završava na *-a* od staroga *-ah* (samo što slavonski dijalekt većinom ne poznaje glas *h*): *na Veliki njiva* (toponim). Dativ jednine i nevažecu kategoriju živosti vidimo u primjeru *došla koljebi* gdje je imenica *koljeba* cilj izražen dativom.

Zamjenice

Upotreba zamjenica vrlo je znakovita za ovaj govor. Prvenstveno, upitno-odnosna zamjenica *što* označuje štokavštinu – a ovdje se ona upotrebljava većinom kao *šta*. Pridjevne zamjenice na *-akav* ostvaruju se uz nastavak *-aki* (*taki, naki, nikaki, makarkaki*). Česta je

pojava ispuštanje glasova i sažimanje i, kao što je rečeno u fonološkome opisu, ispušta se početni vokal *o*: *ko (tko), niko (nitko), vaj (ovaj)*.

Prilozi

Prilozi mjesta *tude (tu), vude (ovdje), nud* ili *namo (ondje)* prilično se razlikuju od standardnih oblika i vrlo se često tako i upotrebljavaju u svakodnevnome govoru. Prilozi vremena koriste se kao poštapalice što je vidljivo iz zvučnog zapisa – *E onda, većinom, uvik, sad, ope* (od *opet*, koristi se i kao poštapalica kada se izražava nevjerica ili suosjećajnost). Oni vremenski prilozi koji označuju dijelove dana često su krnji: *ujtru, naveče*.

Brojevi

U zvučnome zapisu čujemo ikavski odraz jata pri uporabi broja dva (*dvi*). Brojevi od jedanaest do devetnaest tvore se pomoću sufiksa *-najst* kao što je vidljivo u primjeru *jedanajst, dvanajst, šesnajst*.

3.4. Leksik

Leksik bošnjačkoga kraja izuzetno je bogata i, mogli bismo reći, neiscrpna riznica. U njoj su većinom posuđenice iz njemačkoga, turskoga i mađarskoga jezika, što je i logično, uzme li se u obzir dugotrajna izloženost tim jezicima uslijed promjena vlasti i ratova u prošlosti. Tijekom razgovora samo je nedosljednim, usputnim bilježenjem, zapisano tridesetak novih pojmova. Kroz detaljniju analizu i kroz razgovor s obitelji skupljena je povećana količina tipično bošnjačkih izraza, riječi i fraza.

3.4.1. Popis bošnjačkih izraza

Slijedi odabrani popis leksema koji se svakodnevno koriste u Bošnjacima i karakteristični su za ovaj govor:

A je ti! – poštapalica koja se koristi kao i *Jesamu gajde!* kada se nešto nemilo dogodi

Alaj – uzvik kojim se posebno naglašava koliko je nešto jako ili intenzivno bilo

ambar – spremnik žita (vanjski)

ambrela – kišobran

amper – limena posuda s ručkom za prenošenje vode

aršov – velika lopata za okopavanje vrta

Artni! – povik koji se koristi kada se želi pomaknuti životinju (kravu)

asura – laneni pokrivač, grubi, obično se koristi kao prostirka pri radovima u polju

avlija – dvorište

badljica – plast sijena

barča – vrt (bašča)
baščica – cvjetnjak
bataljuška – klip kukuruza bez zrna, služi za potpalu vatre
baturice – vrsta močvarne biljke
cokle – donji dio zida s vanjske strane kuće (obično prednje)
dinstanje – pirjanje
divan – razgovor, priča
drum – ulica
džolav – mršav (*odžolavit* – smršaviti prekomjerno)
flor čarape – deblje čarape
frusluk – prsluk
fruštuk – doručak
gank – trijem
hoklica – malena niska drvena stolica bez naslona
izgledat (kroz prozor) – stajati kod prozora i gledati što se zbiva vani
ijaaj (ijaj-jaj) – poštapalica
kajmak – kiselo vrhnje
kalotine i kruščice – jela od jabuke preko zime
kamizol – prsluk, košulja
kazan – velika drvena posuda u kojoj se drže šljive ili rakija
kočar – kokošinjac
kolit – dijeliti (jabuke) na pola
koljeba – stara drvena kućica na stanu u kojoj se prije živjelo
komendije – gluposti
komšija – susjed
kumsajt svila – vrsta svile za izradu narodne nošnje
lantra – posuda za vodu
lenija – ulica
lipsat – jako se izmoriti
lužiti – prati rublje lugom
nevoljan – neposlušan
oborak – drvena posuda za žito, kukuruz
odžak – dimnjak
okol – ograđeni prostor za domaće životinje (kokoši, patke, guske)

oranija – kotao u kojem se tope čvarci
otarak i *otarčić* – ručnik i mali ručnik
partviš – metla s drškom
pendžer – prozor
peškir – ručnik
počne – papuče
prisvečaji – svečane prigode (ali ne blagdani i nedjelja)
propeće – raspelo, križ
radio mileva – žena koja trača, tj. zna sve što se događa
revat – plakati, obično jače nego uobičajeno
rukovedat – radnja pri radu u polju
sepet – posuda za prenošenje drva i bataljušaka
sirće – ocat
skobit se – susret mladenkinih i mladoženjinih ljudi na vjenčanju
sokak – ulica
sustat – jako se izmoriti
sušiona – pušnica
šabeso – sok od voća
šifunjer – ormar
šira – tekućina koja ostaje kada se spremaju slatkiši od divlje jabuke
škaljke – vrsta saonica
šlajbok – novčanik
špajz – ostava
šoder – šljunak
šojlica – šalica
šporet – štednjak
špenzle – dio narodne nošnje, jakna
štrinfe (na gulice) – čarape
štafiri – mladenkin miraz (ručnici, jastuci, posteljina, stoljnjac...))
šlajmovat – čistiti crijeva za suhomesnate proizvode
teka – bilježnica
trnjak – oštra pokošena divlja trava
valov – betonska posuda za svinjsku hranu i vodu
vila raviojla – nepočestljana, neuredna žena

vile – mjesto za sijeno iz kojega krave jedu

večernjica – poslijepodnevna molitva i litanija

oprema za konja: *prandě, sersane, kalanćore, oglavina, amovi, amištanj, sječka*

4. Zaključak

Nakon podrobne analize priloženog zvučnog zapisa kroz fonološki i morfološki jezični opis može se reći da su polazne pretpostavke potvrđene. Stari se zavnuti naglasak dobro čuva u govoru Bošnjačana. Refleks je jata pretežito ikavsko-jekavski, iako postoji i ekavica. Dokaz pripadnosti slavonskomu dijalektu svakako su stariji morfološki oblici i pripadajuće glasovne promjene. Postoji obilje tuđica koje su se asimilirale u bošnjački govor, a koje su prema Kolenić (1997:101) jedna od važnijih stavki pri razlikovanju različitih govora. Osim tuđica sami za sebe govore mnogi, negovornicima nepoznati, domaći leksemi koji se koriste pri opisu običaja, kuhanja, prezanja konja i uzgoja stoke, izrade ručnoga rada, opisa dijelova kuća, međuljudskih veza i odnosa i slično. Motivi za izradu ovoga seminarskog rada jaki su zbog osobne vezanosti za tradiciju kroz dugi niz godina i nebrojena pokoljenja predaka koji su živjeli na toj rodnoj grudi.

5. Popis literature

1. Kolenić, Ljiljana, „Slavonski dijalekt“, *Croatica*, god. 27.(1998), sv. 45-46, Hrvatsko filološko društvo, Zagreb, 1998., str. 101. – 116.
2. Lisac, Josip, *Hrvatska dijalektologija 1.: Hrvatski dijalekti i govori štokavskog narječja i hrvatski govori torlačkog narječja*, Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb, 2003.
3. Lisac, Josip, *Štokavsko narječje: prostiranje i osnovne značajke*. *Kolo*, god. 12, br. 3, 2002., str. 58-60.
4. Sekereš, Stjepan, *Klasifikacija slavonskih govora*, Zbornik za filologiju i lingvistiku 10, Novi Sad, 1967., str. 133-145.

Internet:

5. Općina Bošnjaci, <http://www.bosnjaci.hr/> (stranica zadnji put posjećena 24. svibnja 2013.)

6. Prilozi

6.1. Transkripcije zvučnih zapisā

6.1.1. Ana Jelić rođ. Jakšić (1942.)

Moje djetinjstvo je bilo jako lijepo i veselo. Živila sam sa svojim roditeljima, nisam imala ni braće ni sestara, a kad sam pošla u školu, u osnovnu, išla sam, a pošt su mi roditelji bili sami pa sam morala nekad ić i na njivu pa sam nekad morala i svinje i guske čuvat i krave, sve mi istjeraju van i misim ništ to nije bilo teško, to je nama jako bilo veselje, uvijek je bilo društva, još je nas bilo puno take djece koji smo se družili. I kad je trebalo u školu opet smo išli u školu i, a, bilo je dobro, dobro nam je bilo, krasno. I daj Bože da je ostalo tako.

A u kući i obitelj uvijek je, ha, mislim, na njivu se išlo kad dođe vrijeme da se ide u polje onda se išlo, a nedjelja je bila dan odmora. To se išlo na svetu misu, neko na neku iz obitelji, uglavnom se išlo na misu. Bile su dvije mise, ujutro i u osam i u deset, pola jedanaest, nekad je nekako bilo. A popodne su bile večernjice, u tri sata. Tad su išli svi na večernjice, a to, tu se molila krunica i litanija, na toj večernjici. E onda poslije večernjice kad smo već bile malo i, malo veće curice, cure, e onda smo šetale korzom, bilo je jako puno momaka i cura i stariji i mlađi, svakaki. A starije bi žene sve postajale sa strana pa bi birale snaju koju će.

A ovaj, onda bio je, bilo je i ples, u domu, onda trčimo da na ples pa nogomet tamo na Njivici, na igralištu pa tamo trčimo da i tam stignemo pa se vratimo opet u centar. E onda roditelji kažu: „Kad se sijalice vani upalu, kući!“ Mi izađemo, joj, sijalice goru, mi trk kući sve! Tako da, mislim, i onda čim dođemo kući samo se raspremimo iz ti stvari koje imamo. Onda se moralo znat što je za svečanu priliku, što je za manje prisvećaje. Raspremimo se i društvo čeka na drumu, na ulici pred kućom. Dođu cure, momci, tu se pjeva, zafrkaje, bilo nam je prekrasno. A što se tiče putovanja, pa to, ja sam kad sam išla u školu, išla sam, išla sam, išli smo svud, i u Zagreb i u Osijek u kazalište, u Karlovac smo išli. Na moru sam bila dvaput, jedanput sam bila dvaest jedan dan na Cresu, a jedanput sam išla to na ekskurziju kad sam osmi razred završila osam dana i to je jedno divno iskustvo i jako lijepo sjećanje.

A običaji, kad dođe cura za vjenčanje da se udaje, onda dođu momak i njegov prijatelj i neko od obitelji u prosidbu. Onda ide cura na ručak kod momka, onda poslije toga budu zaruci. Poslije zaruka se dogovori vjenčanje kad će bit. E onda kad bude vjenčanje u, počmu se kolači praviti u ponedjeljak, utorak, to je sve rodbina pravila, komšije i tako i do, onda u subotu, kad dođe, nediljom su bili svatovi. Subota kad dođe, onda mlada seli mladoženjinoj

kući, to na kolima se selu ormari, štafire, jastuci i sve što treba. Nedjeljom je bilo vjenčanje. Nisu to bila tolko velika vjenčanja ko sad, možda sto, stodvaest, stopedeset da je bilo duša u svatovima. I većinom je to bilo u jesen, u zimu jer su bili poljski radovi, ni se moglo svatove praviti u posinu nako, a ni bilo ni frižidera ni ništa da to mož meso, nego u zimu, onda se sobe raspremu i stanu stolovi, tu su bili svatovi. A sutradan svatova se ide kod mladine kuće, tam se ide na doručak i vrati se kući i gotovi svatovi.

A kako je izgledala svinjokolja – dođu komšije, dođe rodbina i zet dođe prvi, on mora naložit vatru, da, za šurit. To je bila pjesma, veselje, znali su i tamburaši doć na svinjokolju i ja, do ponoći se uvijek slavilo i dok sad to već izumira. (Kako je išlo to od jutra, od koliko sati ujutro?) Od četir sata ujutro. U četiri ujtru se dizalo, loži se vatra i priprema se. Najprije za doručak se poha crna džigerica i reže se kulin, šunka i debela kobasica, sve zavisi ko šta ima. To je to pred, hm, kako to čim se ošuri, ošuru svinje, to se metne da ljudi jedu vani. E onda se pravi doručak, pravi se gulaš i paprikaš, metne se i onda ko šta voli i palačinke. To ljudi onda uđu unutra i to se jede. To bude većinom jedanaest, dvanaest sati nekad bude. E kad bude večera, onda se kuha juha, supa, kako oćeš, jel, i sarma i kuvano meso, krompir pire, kobasica, prije se i peklo meso, a sad se samo poha krmenadla. I krofne i salenjaci nezaobilazno. I onda i sitni kolači još k tome se prave. I kad to prođe, onda sutradan dođu oni ljudi koji su na svinjokolji, dođu po svoje noževe pa se prži mozak. Onda dođu na doručak i to što je ostalo kobasice i to tako. A muški su klali, meso obrađivali, čvarke rezali, topili čvarke, krvavice pravili, to je njihovo bilo. A žene su prale crijeva, ovaj, morali su raspravljat. Najprije se raspravu criva pa se kako ono budu ono zajedno na onoj lantri, to se prvo rastavi i onda se ide van. Puno vode se donese i režu se komadi, koliko oćeš kobasice, krvavice, onda bude tri, četir žene, pet, zavisi kolko ima crijeva, dvi obično polijevaju. (...)

6.1.2. Marija Leaković rođ. Bertić (1956.)

[...] na groblje i žao mi je da, da ne počistim i uredim da bude lipo na groblju, a onda mislim, e dido moj ti meni nisi tio krave moje namrsit, a one utekle i tolika kiša padala, znaš kolika je kiša padala?! Al' lijeva kiša, lijeva kiša. A to na tih krivasa livade i to ti je pokosita bila ta livada i popravite badljice To su onda ljudi kupovali tu travu i ljudi su pokupili u badljice i kad onda budu dolazili, jal, onda će pokupit sa badljice u voz. I moj ti, mi tam čuvamo krave, a moj ti dido se, kišica počima, tako kišica, a on sebi napraio rupu i on u tu badljicu se uvuko, kad te krave svraćam, svraćam, pazim krave, pazim krave, kad te moje krave se poludile

(pripale) i one odoše, one, a to grmi i te krave odoše pod vile ve i odoše u šumu priko kanala u šumu. On iz badljice ni da bi! I ja za kravama (a njegove krave?) Ta njegove miruju! Pa šta on nije čuvo, meni pritrčo, pa da je svratio jednu odavle, jednu odane i krave bi se umirile. (A kolko si imala godina?) Ma šta sam imala, možda sam imala deset. (Šesti prošo razred kad je...) Četvrti! Četvrti? Četvrti razred, iz četvrtog sam ostala da ne idem više u školu. (Ta iz šestog?) Ma kaki, četvrti završila i onda više nisam mogla. Kazali ste dosta je, Đuka će u školu i ja moram na stan, a Đuka u školu. (Ijaaaj jaj – smijeh – koja nepravda) Da! (Bakica ne može nji svi troje kaže. Ujica će se ženit i ona ne može nji svi troje. Ajde ti, curo, sad čuvaj krave, a oni nek idu od bakice u školu.) I té kràve kroz šumu bežũ, letũ, mãjko Bõža, jã za krävama revẽm. Revẽm, ne mògu stić kràve, a kĩa me ùguši, ùguši me kĩa. Dõšla koljèbi, kràve u koljèbu uletile u õkol, jã dõšla, znãš tĩ slĩpsala, umrĩću. I ništa, kĩa stãla, sũnce zãšlo, sũnce sĩnilo (Kào da nĩ ništa bĩlo!) i õpet krävama, nĩsu se najèle. I õpet krävama i čũvaj tũda õkolo koljèbe, ìspod šũme, do Marijãncevi i tãko tãm vãm i nãtrag [...]